
RÈGIM DE LA RELACIÓ AVIS I NÉTS

Les relacions familiars no es limiten a les que l'estableixen entre fills i progenitors, van molt més enllà. La família extensa dels menors és el seu patrimoni personal. Poder gaudir d'aquestes relacions és el dret tant dels nens com dels seus familiars propers. Els progenitors estan obligats a facilitar-les tret en cas de justa causa.

Núria Alba Quintero
Col·legiada núm. 19.691
Vicepresidenta de la Secció de
Dret matrimonial i Família ICAB

Íñigo José Villar Gómez
Jutge

Una de les circumstàncies socials, en l'àmbit de les relacions familiars, a la que menys atenció se li ha prestat, tant des d'un punt de vista legal com social, ha estat la relativa a la fragmentació de les relacions familiars entre avis i néts.

Si bé sempre ha estat present, no ha estat fins a la Llei 42/2003 de modificació del codi civil quan es va introduir expressament la regulació de les relació entre menors amb els seus avis derivades de conflictes familiars entre els adults o especials circumstàncies d'absència (article 160 CC). En aquest sentit, i amb anterioritat, ja s'havia pronunciat el Tribunal Suprem en diferents ocasions, entre elles en sentència de 20 de setembre de 2002, declarant "com a aspecte positiu d'aquestes visites de les nenes i els familiars de la seva mare, cal posar de manifest, el caràcter sempre enriquidor de les relacions entre avis i néts, que no poden ni han de limitar-se als que pertanyen a una sola línia ".

El Codi Civil de Catalunya, d'aplicació territorial, recull en el seu article 236-4 el dret dels menors a relacionar-se amb els seus avis i el dret d'aquests a relacionar-se amb els seus néts, establint l'obligació dels progenitors a fa-

ilitar aquestes relacions llevat que concorri justa causa que justifiqui la seva privació. Aquesta normativa respon i s'adequa a les exigències internacionals que convidaven als estats membres dels diferents organismes perquè es comprometessin a respectar els drets dels infants, incloses les relacions familiars. La Llei 1/1996 de protecció jurídica del menor, així com la Llei dels drets i oportunitats a la infància i l'adolescència són un reflex de la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant de 20 de novembre de 1989, ratificada per Espanya en 1990.

Hem de partir de la idea que el dret dels menors a relacionar-se amb els seus avis és fonamental per al desenvolupament personal i emocional dels mateixos. En general aquestes relacions són beneficioses per als nens en la mesura que suposen una transmissió de valors socioculturals que poden ser diferents o no als dels seus progenitors però que els ajuda a créixer i entendre la vida des de diferents punts de vista. Aquest enriquiment recíproc entre avis i néts, producte de la relació personal que mantenen, en ocasions es veu interromput quan els progenitors posen fi a la seva relació personal, o bé mor algun d'ells. En aquests casos els nens poden veure apartats dels seus avis sense entendre i sense

rebre cap tipus d'explicació del perquè, a partir d'un moment determinat, aquelles persones que els cuidaven i atenien, els prodigaven afectes, ja no formen part del seu entorn més proper, convertint-se, d'aquesta manera, en víctimes dels conflictes entre adults, ja que ells, tot i tenir un dret, no disposen de mitjans directes per reclamar l'efectivitat del mateix.

Sovint les causes invocades pels progenitors per impedir les relacions dels seus fills amb els avis són la mala relació que mantenen els adults, la mort del progenitor sanguini, la negativa del mateix menor a mantenir aquest contacte, la manca de temps en l'organització familiar o fins i tot les dificultats físiques o psíquiques de la gent gran per atendre els seus néts. En no poques ocasions, aquestes al·legacions no tenen un fons de suficient entitat que veritablement li doni suport.

Per això, l'única possibilitat real que té el menor quan aquest dret no li és respectat pels seus progenitors és que siguin els propis avis els que s'interposen les accions legals oportunes perquè aquest dret sigui una realitat. A la pràctica, tot i cundo els progenitors tenen la representació i defensa dels seus fills, són pocs els que interposen procediments perquè els seus fills segueixin en contacte amb els seus avis.

Per fer efectiu aquest dret, el procediment articulat és el judici verbal, amb les especialitats del dret de família, contemplades en l'article 770 i següents de la Llei d'enjudiciament civil. A través d'aquest procediment, que compta amb fase de demanda, contestació i vista, amb la possible intervenció dels equips tècnics auxiliars del jutge (EATAF), el jutge ha de dictar sentència en la qual s'establirà el sistema de comunicacions i relacions entre els menors i els seus avis, que pot comportar visites, comunicacions telefòniques o per missatgeria instantània, règim de vacances i derivats.

És important ressaltar el caràcter constitutiu que té aquest reconeixement. En aquest sentit s'ha pronunciat l'Audiència Provincial de Barcelona, en diverses ocasions, entre altres en sentència de la Secció 18a 176/2011, 615/2010, de manera que no hi ha un reconeixement automàtic d'un dret preexistent, sinó que el jutge ho constitueix quan ho considera convenient per al menor, denegant únicament quan hi hagi una causa justa, que haurà de ser apreciada de manera raonable pel jutgador i acreditada per qui la invoca. La jurisprudència ha entès que hi ha justa causa per a la denegació d'aquest dret quan es donen circumstàncies de violència, demència, incapacitat física severa,

risc d'abusos sexuals, conflictes greus contra els progenitors, exposició dels menors a situacions hostils, etc.

La competència territorial per al coneixement del procediment és la corresponent al domicili dels demandats (els progenitors) o el domicili del menor. És important destacar que, si bé habitualment qui interposarà el procediment seran els avis, no podem ignorar la possibilitat, fins i tot paradoxal, que tant el ministeri fiscal, com un defensor judicial en interès del menor, puguin accionar contra els

L'ÚNICA POSSIBILITAT REAL QUE TÉ EL MENOR DE VEURE ELS SEUS AVIS QUAN ELS PROGENITORS NO ELS HO PERMETEN, ÉS QUE ELS AVIS INTERPONGUIN ACCIONS LEGALS

seus progenitors perquè li sigui reconegut el dret a relacionar-se amb els seus avis, en aquest cas el paper d'aquests últims podria variar processalment en funció de l'interès propi dels mateixos.

La sentència que resulti del procediment és susceptible de recurs d'apel·lació, el que no impedirà la seva execució immediata des del mateix moment de la seva dictat.

No obstant això, aquesta situació de conflicte pot reconduir sense necessitat d'acudir al procediment conten-

cions anteriorment exposat, ja que s'han articulat diversos mecanismes de resolució alternativa de controvèrsies, com la mediació, que convida a la signatura de convenis o acords amistosos d'aquesta situació que, un cop supervisats pel ministeri fiscal i el mateix jutge, són aprovats i recollits en la sentència definitiva.

Tot aquest entramat legal i procedimental té com a eix l'interès superior del menor, que ha de presidir qualsevol actuació que duguin a terme els adults i que suposi una implicació per als mateixos. I no es poden desconèixer els beneficis que un menor pot obtenir de les relacions amb els seus avis, sent una font d'estabilitat i possible abstracció d'eventuals conflictes que puguin patir els progenitors entre ells, contrarestant la tensió i hostilitat que puguin embolicar en un moment determinat la vida familiar, sense oblidar, és clar, que no estem davant d'un dret absolut i que haurem d'atendre a les circumstàncies de cada cas. ¹